



## Пытанні і заданні



1. Пазнаёмцеся з творамі мастацтва постмадэрнізму на старонках параграфа і на кампакт-дыску. Якое ўражанне яны зрабілі на вас? Падумайце, чаму мастакоў-постмадэрністаў называлі правакатарамі.



2. У змяненні аблічча гарадской прасторы важную ролю сёння адыгрываюць велізарныя святлодыёдныя экраны, устаноўленыя на фасадах будынкаў. Называюць іх *медыяфасадамі*. У вячэрні і начны час ілюзорныя выявы на вялікіх плоскасцях і выгнутых паверхнях сцен трансфармуюць вобразы будынкаў, надаючы ім новыя характарыстыкі. Якія якасці, на ваш погляд, набыла архітэктура дзякуючы медыя-фасадам?

## Творчая майстэрня



3. Адным з кірункаў сучаснага дойлідства з'яўляецца *зялёная архітэктура*, або *экаархітэктура*. Нягледзячы на сваю назву, пабудовы гэтага кірунку неабавязкова маюць азялененыя зоны. Але яны заўсёды экалагічныя. Правядзіце даследаванне на тэму «Зялёная архітэктура». У працэсе даследавання знайдзіце адказ на пытанне пра галоўнае прызначэнне архітэктуры гэтага кірунку. Прапануйце арыгінальную ідэю свайго праекта.

## § 17. Мастацтва Беларусі мяжы тысячагоддзяў

Для мастацтва Беларусі мяжа XX—XXI стагоддзяў стала часам самавызначэння. Пасля доўгіх гадоў дзеяння савецкай цензуры беларускія майстры нарэшце адчулі свабоду творчасці. Адаючы перавагу неардынарным наватарскім рашэнням або захоўваючы вернасць шматвяковым традыцыям мастацтва, айчынныя мастакі праслаўлялі беларускую дзяржаву.

**Вобразы-сімвалы новай эпохі: архітэктура.** Подых постмадэрнізму ўскалыхнуў творчую ініцыятыву беларускіх дойлідаў. Стройнае, упарадкаваная гарадская прастора стала нечакана мяняцца, то адпраўляючы гледача ў гістарычнае «вандраванне» па зведаных мясцінах, то, наадварот, адсылаючы ў тэхналагічную будучыню. У архітэктурных кампазіцыях пачалі акцэнтавацца формы, якія нараджаюць асацыятыўныя вобразы. Вежавыя абрысы навявалі ўспаміны пра абарончыя збудаванні мінулага. Вобразы караблёў, самалётаў сцвярджалі каштоўнасць тэхнагеннай цывілізацыі. Арганічныя матывы выяўлялі глыбокую пашану да прыроды.

Шырокае развіццё ў архітэктурным праектаванні атрымала спартыўная тэма. Вобраз кожнага спартыўнага аб'екта ўтрымліваў сімвалічнае ўказанне на прыналежнасць збудавання да вызначанага профілю. Напрыклад, у аснову вобраза *спартыўнага комплексу «Мінск-Арэна»* была пакладзена стылізаваная форма хакейнай шайбы. Кругавы матыв стаў асновай кампазіцыйнага



**Архітэктары Валерый Куцко, Уладзімір Будаеў, Анатоль Шабалін, Аляксандр Ніціеўскі.** Спартыўны комплекс «Мінск-Арэна» ў Мінску, Беларусь (2006—2009 гг.)

рашэння пабудовы. А аздабленне фасада, вытрыманае ў халодных блакітнавата-серабрыстых тонах, падкрэсліла ідэю адлюстравання ў вобразе збудавання яго функцыі.

Нечакана сярод звычайнага гарадскога пейзажу вырастае «шклянны» будынак *Беларускай калійнай кампаніі* ў Мінску. Ён «лунае» над прасторай падобна да гіганцкай птушкі, якая раскрыла свае крылы. Чырвоны крышталёвы



**Архітэктары Алег Вараб'ёў, Вольга Паршына, Арсеній Вараб'ёў.** Будынак Беларускай калійнай кампаніі ў Мінску, Беларусь (2013 г.)



цэнтры кампазіцыі як сімвал калійнай солі быццам разбівае крохкае шкло, прарываючыся ў навакольнае асяроддзе. Адзіны ў сваім родзе чырвоны колер «святлопразраўстай» архітэктурны бударажыць успрыманне, шакіруе сваёй экстравагантнасцю.



Якія сучасныя архітэктурныя збудаванні Беларусі вы ведаеце? Як вобраз кожнага з іх адлюстроўвае асноўнае прызначэнне пабудовы? У працы вам дапамогуць ілюстрацыі ў параграфе і на кампакт-дыску.

**Захоўваючы нацыянальны каларыт: выяўленчае мастацтва.** У выяўленчым мастацтве Беларусі разам з некласічнымі формамі апавядання захоўваецца традыцыйная лінія інтэрпрэтацыі сюжэтаў і вобразаў, узятых з рэальнасці. Класічная манера вызначае многія работы *Ігара Бархаткова, Мікалая Ісаёнка, Анатоля Бараноўскага, Уладзіміра Сулкоўскага*.

Выказваючы свае пачуцці, хваляванні, перажыванні, мастакі звяртаюцца таксама да сюррэалістычных спосабаў адлюстравання карціны свету. Майстры *Уладзімір Тоўсцік, Аляксандр Дзямідаў, Алена Шлэгель* быццам гуляюць з рэальнасцю, сумяшчаючы вобразы рэчаіснасці і вымысел. Прастора становіцца шматмернай, нібы зманціраванай з разнародных элементаў — манументальных і маленькіх, статычных і дынамічных, рэалістычных і сімвалічных... У ёй чуюцца мелодыі роднага краю. Далейшае развіццё атрымлівае нефігуратыўнае мастацтва (напрыклад, работы *Мікалая Бўшчыка, Зоі Літвінавай*), у суадносінах фігур, ліній і святлоколеравых плям якога нараджаюцца шматоблічныя вобразны асацыяцыі.



**Уладзімір Тоўсцік.**  
Стары горад (1996 г.)



Кожны твор раскрывае новую грань творчага почырку мастака — часам не адшліфаную, не сфарміраваную канчаткова, але заўсёды арыгінальную. Аднак незалежна ад спосабу перадачы мастацкай задумы ў работах майстроў адлюстроўваецца нацыянальны характар мастацтва.

Асацыятыўныя вобразы роднай зямлі нараджаюцца ў акварэлях *Аляксандра Лакоткі*. Звяртаючыся да розных манер — то класічна вытанчанай, то нязмушана энергічнай, гарачай, свабоднай, майстар напаўняе прадметна-прасторавае асяроддзе дыханнем жыцця. У кампазіцыі «*Свір. Від з замкавай гары*», напрыклад, феерыя вясёлкавых фарбаў расквечвае і неба, і дахі дамоў традыцыйнай местачковай забудовы, і вуліцу... Мазаічныя колеравыя плямы, быццам неахайна нанесеныя на паперу, ствараюць гульню праломленых у атмасферы светлавых патокаў. У гэтым святочным свячэнні вылучаецца гістарычная забудова гарадскога пасёлка, які раскінуўся каля жывапіснага берага возера Свір.



**Аляксандр Лакотка.** Свір. Від з замкавай гары (2018 г.)

Як сімвалы духоўнага багацця нацыі ў творах сучаснага выяўленчага мастацтва паўстаюць вобразы дзеячаў беларускага краю. Да вобразна асветніка славянскага народа Францыска Скарыны звяртаецца жывапісец *Георгій Лойка*. На фоне дакладна адноўленых пражскіх пабудоў, быццам праносычыся скрозь час, з'яўляецца да нас свяціла зямлі беларускай. Яго застылая фігура, скіраваны на гледача позірк, поўны гуманістычных ідэй, заклікаюць далучыцца да духоўнай асветы. Трапятліва сціскаючы ў руках скрутак з тэкстам, Францыск





Скарына нібы звяртаецца да сучаснага чалавека з пасланнем пра нязгасную сілу ведаў.



Падумайце, чаму Францыск Скарына на партрэце паказаны на фоне гарадской забудовы Прагі. Ахарактарызуйце работу, патлумачыўшы ролю фону ў партрэце беларускага асветніка.

**Перагортваючы старонкі: музычны тэатр.** Гарманічнае спалучэнне традыцый і наватарства — асноўная тэндэнцыя развіцця музычнага тэатра Беларусі мяжы XX—XXI стагоддзяў. Асаблівую мастацкую каштоўнасць маюць пастаноўкі, у якіх раскрываецца нацыянальны каларыт. У музычна-тэатральных жанрах беларускіх кампазітараў — оперы «Сівая легенда» Дзмітрыя Смольскага, балетах «Страсці (Рагнеда)» Андрэя Мдзівані і «Анастасія» Вячаслава Кузняцова — ажываюць драматычныя старонкі гісторыі беларускага народа, якія вызначылі яе ход.

Цэнтральны вобраз балета «*Вітаўт*» — маштабная фігура вялікага князя Літоўскага. Але не ваенныя бітвы і перамогі Вітаўта прывабілі стваральнікаў музычнага спектакля: аўтара лібрэта *Аляксея Дўдарава* і кампазітара *Вячаслава Кузняцова*. Іх зацікавіла гісторыя кахання Вітаўта да Ганны і яго барацьба за руку і сэрца дзяўчыны са стрыечным братам Ягайлам. Любоўная гісторыя, разам з тым, становіцца фонам супрацьстаяння братоў у іх імкненні да ўлады. Глядач назірае за чарадой падзей, у якіх кожны з герояў праяўляецца па-рознаму: любоў і вернасць, падман і здрада...

У сцэнаграфіі балета важнае месца займае нацыянальная сімволіка. У першую чаргу — гэта вобраз зубра, які ўзнікае на сцэне паступова, нібы з нетраў зямлі. Павольна ажываючы, зубр узнімаецца ўверх і быццам лунае над сцэнай. І ў той момант, калі праяўляюцца характар і сіла Вітаўта Вялікага, гэты вобраз прачытваецца як нацыянальны сімвал. Не адразу глядач улоўлівае падабенства паміж галоўным героем і вобразам зубра: Вітаўт стаіць на нагах трывала, галава прыпаднятая, выгляд упэўнены і непахісны...

Харэаграфія спектакля відовішчная, насычаная метафарамі, якія асабліва ярка праявіліся ў дуэтах Вітаўта і Ганны. Колеравая кантрасная гама дэкарацый



Георгій Лойка. Францыск Скарына (2017 г.)



Сцэна з балета «Вітаўт» у пастаноўцы Вялікага тэатра Беларусі

і касцюмаў размяжоўвае дзве сферы — светлую сферу Вітаўта і цёмную сферу Ягайлы. Відовішчнасць і проціпастаўленне прысутнічаюць таксама і ў музыцы спектакля: у I дзеянні балета гучаць песенныя матывы народнага свята ў Купальскую ноч, у II дзеянні — далікатная ўрачыстая музыка палацавага балю.

Па задуме аўтараў балета, «глядач павінен адчуць гонар за сваіх продкаў і іх дзеянні, прыналежнасць да сваёй гісторыі, адчуць сябе важным звяном бясконцага ланцуга тысячагоддзяў». І гэта ў стваральнікаў спектакля атрымалася. У балета шчаслівы сцэнічны лёс. Немалаважную ролю ў гэтым адыграў вобраз героя, які сімвалізуе нацыянальную будучыню народа.

Княжанне Вітаўта лічаць усе летапісцы  
Росквітам Княства Літоўскага, нашага краю,  
І называюць той век залатым. Разбяромся:  
Мне так здаецца, што гэтай шанюўнаю назвай  
Век той названы па простаі прычыне: дзяржаўца  
Перад багаццем і шчасцем зямным пастаянна  
Ставіў багацце духоўнае — злата дзяржавы.

*Урывак з паэмы «Песня пра зубра»  
Міколы Гусоўскага.  
Пераклад Язэпа Семяжона*



Сцэна з балета «Вітаўт» у пастаноўцы Вялікага тэатра Беларусі



Чым гісторыя, расказаная сродкамі балета, адрозніваецца ад вядомых гістарычных фактаў пра Вітаўта? Падумайце, чаму.

**Традыцыі і навацыі: беларускі кінематограф.** Беларускі кінематограф пачатку XXI стагоддзя прапанаваў глядачам вялікую колькасць гульнявых фільмаў, сярод якіх кожны знойдзе *сваё кіно*. Аматарам гісторыі будзе цікавая гістарычная драма «Анастасія Слуцкая» рэжысёра Юрыя Ялхова, якая апавядае пра падзеі XVI стагоддзя. Сярод фільмаў пра Вялікую Айчынную вайну вылучаецца карціна «У жніўні 44-га...» Міхаіла Пташукá. Містычнымі падзеямі напоўнены фільм «Масáкра» Андрэя Кудзінёнкі, створаны на матэрыяле беларускіх легенд.

Сімпатый глядачоў па-ранейшаму выклікае кіно для дзяцей, традыцыі якога былі закладзены ў савецкую эпоху: «Пітэр Пэн», «Прададзены смех», «Казка пра Зорнага хлопчыка»... Кінастудыя «Беларусьфільм» узбагаціла кінематограф работамі, на якіх вырасла не адно пакаленне. Гэтыя традыцыі працягваюцца сёння ў дзіцячых фільмах Алены Туравай, Сяргея Сычова, Вячаслава Нікіфарава.

Асаблівае месца ў беларускім кінематографі займае таленавітая анімацыя — менавіта так пра яе адзываюцца сучасныя крытыкі. Народныя і аўтарскія казкі, творы класічнай літаратуры, лірычныя навалы — гэтыя жанры асабліва



**Рэжысёр Юрый Ялхоў.**  
Кадр з кінафільма «Анастасія  
Слуцкая» (2003 г.)



**Рэжысёр Міхаіл  
Пташук.** Кадр з  
кінафільма «У жніўні  
44-га...» (2000 г.)



**Рэжысёр Андрэй  
Кудзіненка.** Кадр з  
кінафільма «Масакра»  
(2010 г.)

папулярныя ў беларускіх аўтараў. Гледачоў пакарылі вобразы Несцеркі і Сіняй Світкі, вялікіх майстроў мастацтва і вядомых гістарычных персанажаў, створаныя беларускімі рэжысёрамі-аніматарамі.

У мультыплікацыйным фільме «*Магістр вольных мастацтваў. Францыск Скарына*» рэжысёр *Алена Пяткевіч* расказала гісторыю пра жыццё беларускага асветніка. У гэтай рабоце кожны кадр — нібы паэтычны радок. Крылатыя коні, снежныя птушкі; сонца, якое купаецца ў рацэ; дрэвы, што паўтараюць за





ветрам; кнігі, якія танцуюць... Жывыя вобразы дэманструюць высокі ўзровень культуры рэжысёра, а прытчавы характар аповеду і мноства метафар падкрэсліваюць філасофскую глыбіню зместу. Стылізаваная музыка пагружае глядача ў атмасферу Рэнесансу.

«А дзе сонца спіць? А чаму вецер дзьме? А ці бываюць людзі птушкамі?» — з гэтых пытанняў, зададзеных героем бацьку ў дзяцінстве, вырастае Скарына-навуковец. Глядач назірае за тым, як ужо сталы пісьменнік выношвае думкі пра асвету народа: «Вось я і вырашыў друкаваць кнігі на роднай мове. Ды з малюнкамі...» У канцы фільма вобраз галоўнага героя прадстаўлены яшчэ больш шматгранна — перад намі з'яўляецца Скарына-чалавек, клапацлівы муж і бацька. Будучым пакаленням ён пакідае свой завет-наказ: *«Дзе нарадзіўся чалавек, там паслужыць яму належыць...»*



**Рэжысёр Алена Пяткевіч.**  
Кадры з мультфільма «Магістр  
вольных мастацтваў. Францыск  
Скарына»

Мастацтва сучаснай Беларусі ў сваіх вобразах адлюстравала рысы эпохі — дынамічнасць, мабільнасць, арыгінальнасць, практычнасць. Але, нават зведаўшы ўплыў вядомых авангардысцкіх ідэй, беларускія майстры здолелі не толькі захаваць вечныя каштоўнасці традыцыйнай культуры, але і годна прадставіць іх у сусветнай мастацкай культуры.